

Dr hab. Aleksandra Nalewaj

Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Nauk Biblijnych

Wydział Teologii UWM w Olsztynie

Mgr lic. Izabela Kulik-Izydorzycyk,
Koncepcja Miłości Boga w Pierwszym Liście świętego Jana,
recenzja rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem
ks. dra hab. Stanisława Witkowskiego MS,
Kraków 2022, mnps, ss. 156

Przedstawiona do oceny praca doktorska autorstwa mgr lic. Izabeli Kulik-Izydorzycyk stanowi opracowanie, które należy ocenić jednoznacznie pozytywnie. Chociaż, jak zauważa Doktorantka, autor Pierwszego Listu świętego Jana „przekazuje w swoim dziele prawdopodobnie najpiękniejszy i najbardziej wyczerpujący wykład na temat miłości Boga”, to ów kluczowy temat nie doczekał się całościowego i pogłębionego opracowania w polskiej literaturze egzegetyczno-teologicznej. Poniższe studium wypełnia ten brak i stanowi ważny wkład w rozwój rodzimych nauk teologicznych.

1. Ocena merytoryczna dysertacji

Na strukturę opracowania składają się następujące elementy: *Strona tytułowa*, *Spis treści* (s. 3-4), *Wykaz skrótów* (s. 5-8), *Wstęp* (s. 9-15), *Rozdziały I-V* (s. 16-142), *Zakończenie* (s. 143-146), *Bibliografia* (s. 147-156). We *Wstępie* (s. 9-15) Doktorantka określa cel i zakres badań, metodę, stan badań oraz strukturę rozprawy. Jak zaznacza, celem dysertacji jest analiza Pierwszego Listu świętego Jana pod kątem miłości Boga jako Ojca, aby przypomnieć współczesnym wyznawcom Chrystusa treść orędzia oraz podtrzymać w nich żywą wiarę. Teksty natchnione pochodzą z odległych epok i obcego nam kręgu kulturowego, ale ich wartość jest nieprzemijająca. Należy zatem je aktualizować, dostosowując do obecnych warunków i zrozumiałego dzisiaj języka.

Zakres badań obejmuje wybrane fragmenty Listu bezpośrednio dotyczące miłości Boga lub z nią powiązane. Doktorantka zaznacza, że w dysertacji świadomie nie zachowuje chronologii występowania omawianych wersetów, ale organizuje je w ten sposób, by stanowiły logiczną całość i by na ich kanwie wydobyć idee wyrażające Janową koncepcję Bożej Miłości.

W pracy badawczej jako wiodącą przyjmuje metodę egzegetyczno-teologiczną przy wsparciu elementów analizy retorycznej, semiotycznej, antropologii kulturowej oraz tradycyjnej metody historyczno-krytycznej. W ten sposób realizuje postulat zawarty w dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Pisma świętego w Kościele* z 1993 roku, zachęcający do korzystania z różnych metod i podejść w pracy naukowej nad Biblią, by w efekcie jak najpełniej wydobyć bogactwo tekstu natchnionego.

Na kompozycję rozprawy składa się pięć rozdziałów, które kolejno ujawniają „drogi” Bożej Miłości od momentu obdarowania nią człowieka w akcie stworzenia, przez jej najpełniejsze objawienie w krzyżu Chrystusa, aż po końcowy rezultat jakim jest miłość wzajemna braci.

Pierwszy rozdział dysertacji (s. 16-38) skupia uwagę na zagadnieniu Boga jako źródła życia. Po wyjaśnieniu pojęcia „życia” w tradycji obu Testamentów, Autorka poddaje analizie wersety zaczerpnięte z Pierwszego Listu świętego Jana. Dotyczą one tematyki Boga, który rodzi do życia, czyli Ojca oraz objawia siebie jako *dzoē aiōnios* w akcie Wcielenia Jednorodzonego Syna. W Nim – Synu – Bóg przekazuje swoje życie tym wszystkim, którzy otwierają się na Jego propozycję. Świadectwem obecności Bożej egzystencji w człowieku jest miłość bliźniego. Autorka podkreśla, iż ludzka miłość nie mogłaby zaistnieć bez Boga.

W drugim rozdziale (s. 39-66) Autorka skupia uwagę na temacie Boga, który jest źródłem miłości. Z tego faktu wynikają kluczowe dla człowieka konsekwencje, a mianowicie powinność obdarzania miłością bliźnich. Autor Listu w jednostce obejmującej 4, 7-12 proklamuje miłość bardziej wyraźnie niż Apostoł Paweł w słynnym hymnie o miłości z 1 Kor 13. Analiza wyodrębnionego fragmentu Listu Jana z jednej strony ujawnia Boga jako troskliwego i miłującego Ojca, z drugiej strony realizującego czułą i opiekuńczą miłość macierzyńską. *Agapē* osiąga doskonałość przez fakt trwania w Bogu i Jego zamieszkiwania w człowieku. Zaangażowanie ucznia Chrystusa w tym względzie polega na ufności i braku lęku przed dniem sądu, ponieważ już w obecnym świecie jesteśmy dziećmi Boga na wzór Jego Syna. Boża *agapē* zawsze uprzedza i uzdalnia wiernych do miłowania braci. Naśladującym Chrystusa nadaje nową jakość.

W trzecim rozdziale projektu badawczego (s. 67-87) Autorka omawia skutki Bożej miłości, która nade wszystko sprawia, że potrafimy kochać. W osobach wierzących dokonuje

rzeczywistej przemiany czyniąc ich dziećmi Bożymi. Pozwala odróżnić tych, którzy przynależą do Boga od dzieci diabła. Nie jest to miłość abstrakcyjna, ale przejawia się w konkretnych postawach: czynieniu sprawiedliwości, pełnieniu woli Bożej oraz zachowywaniu przykazań. Człowiek przyjmując od Boga miłość, przyjmuje tożsamość Jego dziecka. Ten fakt pociąga za sobą pragnienie czynnego okazywania miłości bratu. Kto został obdarowany miłością pragnie naśladować obdarowującego. Ludzkie czyny i działania albo ujawniają przynależność do wspólnoty Bożej albo wykluczenie z niej. Kroczenie za Jezusem, który oddał swoje życie za zbawienia świata, jest najwyższą formą miłości.

Czwarty rozdział (s. 88-110) rozwija motyw ofiarnej miłości Boga, który dał Jednorodzonego Syna byśmy zostali włączeni w krąg życia wiecznego. Posłanie Jezusa na świat wynika z miłości Ojca do całego rodzaju ludzkiego. W soteriologicznym dziele Chrystusa uczestniczył Bóg, przez co najpełniej wyraził swą miłość do każdego człowieka. Autor Listu akcentuje prawdę o wymiarze uniwersalnym: Jezus Chrystus jest Zbawicielem świata. Będąc narzędziem pojednania, jest także darem Ojca w dziele ekspiacji za grzechy rodzaju ludzkiego. Dzięki Jego ofiarnej śmierci człowiek otwiera się na dyspozycję pozwalającą w pełnej wolności poświęcić własne życie za braci. Akt ten bez odwołania się do pierwowzoru nie tylko byłby niezrozumiały i obcy, ale także niemożliwy. Przyjście Zbawiciela objawiło, że w Nim i przez Niego jedność z Bogiem jest możliwa, a grzechy tracą swoją moc.

W ostatnim rozdziale dysertacji (s. 111-142) Autorka charakteryzuje postawy tych, którzy są zrodzeni z Boga, stali się Jego dziećmi. Z daru dziecięstwa Bożego wynikają konsekwencje natury etyczno-religijnej: wytrwanie w czynieniu dobra, niepopęchanie grzechów, przewycięzanie świata, wiara w Jezusa jako Chrystusa. Zrodzenie z Boga jest łaską, którą On pragnie udzielić każdemu. Ten kto przyjmuje dar ma udział w poznaniu Boga i otrzymuje zdolność miłowania na wzór Ojca. Nasienie Boga obecne w zrodzonej przez Niego osobie ludzkiej pozwala jej panować nad złym duchem, wszelkim złem, a także zachować postawę wolności od wpływów świata naznaczonego wrogością do Ojca.

Zakończenie rozprawy (s. 143-146) zawiera syntezę naukowych dociekań Doktorantki. Koncepcja Bożej Miłości w Pierwszym Liście świętego Jana jawi się w trzech perspektywach: miłości Boga jako Ojca, miłości w ofiarniczym posłannictwie Jednorodzonego Syna oraz we wzajemnej miłości braci, która osiąga zdolność oddania życia za drugiego na wzór Chrystusa.

Lektura dysertacji ujawnia pewne niedociągnięcia:

– we *Wstępie* na s. 11 pojawia się błąd metodologiczny. Autorka myli pojęcia „egzegeza biblijna” i „metoda historyczno-krytyczna”. Analiza semiotyczna (synchroniczna) nie jest narzędziem metody historyczno-krytycznej (diachronicznej), ale jedną z nowych metod analizy

literackiej na usługach egzegezy biblijnej (patrz: PKB, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele I B*);

– na początku I rdz. Doktorantka omawia pojęcie „życie” w tradycji biblijnej obu Testamentów (s. 16-18). Podczas gdy odnosi się do zjawiska „życia wiecznego” w Nowym Testamencie, nie wspomina o nim w tradycji starotestamentalnej. Należałoby doprecyzować, dlaczego?

Z merytorycznego punktu widzenia przedstawiona do recenzji dysertacja stanowi interesującą i inspirującą do dalszych naukowych poszukiwań próbę realizacji założeń badawczych określonych we *Wstępie*. Struktura pracy jest klarowna, spójna i logiczna. Autorka dobiera fragmenty Listu w taki sposób, by po ich pogłębionej analizie egzegetyczno-teologicznej dojść do następującej konkluzji: Bóg jako miłość udziela się, miłość zaś udzielona staje się miłością udzielaną. Przemyślana kompozycja rozprawy pozwala wydobyć na światło dzienne wertykalny i horyzontalny wymiar Bożej *agape* z zaakcentowaniem wymagań stawianych współczesnym uczniom Chrystusa. Autorka panuje nad materiałem badawczym, konsekwentnie prowadzi tok wywodu i formułuje konstruktywne wnioski, co potwierdza jej naukową dojrzałość. Umiejętnie korzysta ze zgromadzonej literatury, swobodnie porusza się w literaturze obcojęzycznej: angielskiej, niemieckiej i włoskiej, co bez wątpienia znacznie podnosi walor badawczy rozprawy.

Reasumując, recenzowana praca doktorska stanowi ciekawe i ogromnie wartościowe studium naukowe, a wskazane drobne uwagi w niczym nie ujmują jej merytorycznej wartości.

2. Ocena formalna rozprawy doktorskiej

Podział dysertacji na pięć tematycznie uzupełniających się rozdziałów jest jak najbardziej zasadny. W każdym z nich wyodrębniono i umiejętnie rozplanowano podrozdziały w miarę potrzeb wynikających z badanej problematyki. Język rozprawy jest poprawny i zrozumiały. Pomoc w lekturze stanowią wprowadzenia do kolejnych rozdziałów oraz konkluzje z akcentami odnoszącymi się do zawartości merytorycznej. Dzięki bogatym przypisom dysertacja jest wyposażona w aparat naukowy. Przypisy nie pełnią jedynie funkcji odnośników, ale zawierają obszerny materiał dokumentujący i rozwijający myśl przewodnią.

Bibliografię (s. 147-156) stanowi ponad sto siedemdziesiąt – starszych i nowszych – pozycji, przy czym 2/3 zgromadzonej literatury to opracowania w językach obcych. W *Bibliografii*, która nie jest zbyt obszerna ale wystarczająca do opracowania wskazanego tematu,

Autorka wyróżnia trzy bloki: literaturę źródłową, literaturę przedmiotu i literaturę uzupełniającą.

Spostrzeżenia dotyczące strony formalnej rozprawy:

- w Bibliografii wątpliwość budzi umieszczenie dokumentów papieskich, a także dzieł św. Augustyna czy Jana od Krzyża w literaturze uzupełniającej, a nie w literaturze źródłowej;
- w całej rozprawie konieczne jest rozróżnienie między myślnikiem a dywizem.

Autorka w większości stosuje znak dywizu zamiast myślnika, np.:

s. 31 jest: „Przeciwnicy Chrystusa - ci, którzy nie posiadają Syna podważają Jego wcielenie, cierpienie i śmierć”; winno być: „Przeciwnicy Chrystusa – ci, którzy nie posiadają Syna podważają Jego wcielenie, cierpienie i śmierć”;

s. 75 jest: „W naszym tłumaczeniu ἐκείνος - jak już sygnalizowaliśmy - odnosimy do Chrystusa”; winno być: „W naszym tłumaczeniu ἐκείνος – jak już sygnalizowaliśmy – odnosimy do Chrystusa”.

Nieliczne literówki nie zasługują na szersze omówienie. Natomiast, jeśli rozprawa będzie publikowana, warto by uzupełnić literaturę przedmiotu i odnieść się do następujących pozycji polskich autorów:

– A. Kubiś, *Listy Janowe jako świadectwo wspólnoty przeżywającej kryzys*, Sympozjum 16 (2012), nr 1 (22) 37-58;

– M.S. Wróbel, *Kim jest ἀνθρωποκτόνος w J 8, 44?*, RT 49 (2002) s. 77-92;

– M.S. Wróbel, *Who are the Father and His Children in Jn 8, 44?, The Literary, Historical and Theological Analysis of J 8:44 and Its Context*, Paris 2005, s. 96-98;

– M.S. Wróbel, *The Father in Jn 8:44 – Demiurge, Devil or Cain?*, w: *Deus meus et omnia. Księga Pamiątkowa ku czci O. Prof. Hugolina Langkammera*, red. M.S. Wróbel, Lublin 2005, s. 451-461.

Konkludując, z formalnego punktu widzenia – poza wskazanymi drobnymi uwagami czy sugestiami, które nie mają wpływu na ocenę końcową – rozprawa nie budzi zastrzeżeń. Jest starannie przygotowana pod kątem edytorskim.

3. Pytania do dyskusji

Nawiązując do wcześniej zasygnalizowanych spostrzeżeń, proszę ustosunkować się do następujących kwestii:

- czy zagadnienie życia wiecznego stanowi wyłącznie własność autorów nowotestamentalnych czy też znajdujemy jakieś odniesienia (intuicje) w tekstach starotestamentalnych? Jeśli tak, to w jakich księgach i kontekstach?
- jakimi kryteriami kierowała się Autorka rozprawy umieszczając dokumenty papieskie oraz pisma autorów chrześcijańskich w literaturze uzupełniającej?
- we *Wstępie* Autorka zaznacza, że w analizie tekstu biblijnego „nie da się uniknąć pewnego subiektywizmu” ze strony badającego tekst. Pozostając wierna wykładni Kościoła świadomie ogranicza własne intuicje. I o te intuicje chciałabym zapytać. Jako że celem pracy badawczej jest dążenie do prawdy, osobiste natchnienia mogą okazać się oryginalne i cenne, a jednocześnie nie wykraczać poza ramy objawienia przekazanego w Piśmie Świętym.

4. Wniosek końcowy

Reasumując, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr lic. Izabeli Kulik-Izydorzyc pt.: *Koncepcja Miłości Boga w Pierwszym Liście świętego Jana* z merytorycznego i formalnego punktu widzenia spełnia kryteria zawarte w obowiązującej obecnie ustawie *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* art. 179 ust. 1z dn. 3 lipca 2018.

Kieruję zatem wniosek do Rady dyscypliny nauki teologiczne Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Olsztyn, 23.06.2023

Aleksandra Nalesaj